

ISSN 0350–185x
UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXIII, СВ. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџић-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пијер, др Слободан Реметић, др Живојин Сијанојчић,
др Срејко Танасић, др Зузана Тојолићска, др Анајолиј Турилов,
др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2017

ISSN 0350-185x, LXXIII, св. 3–4 (2017)

UDK: 811.163.41'376.635

COBISS.SR-ID: 230969356

DOI:

Примљено: 21. јануара 2017.

Прихваћено: 22. маја 2017.

Прегледни рад

РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за српски језик и јужнословенске језике

СРПСКА ЛЕКСИКОЛОГИЈА ДАНАС: САДАШЊЕ СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Рад је посвећен србистичким лексиколошким истраживањима. Развој лексикологије (и шире – семантике) подељен је у три етапе: (1) прва половина XX века, (2) од педесетих до осамдесетих година XX века и (3) од осамдесетих година XX века до данас. Највише пажње посвећено је, разумљиво, трећој фази. Начињена су два пресека развоја лексикологије у србистици од осамдесетих година XX века до данас – први је ужи, према значајним личностима и институцијама, а други, опширнији, општији и пропустљивији, према темама које су обрађене у српској лексикологији. Други пресек је учињен поделом лексиколошких истраживања према осам критеријума: 1) према лингвистичком правцу; 2) према стрним утицајима; 3) према утицајима других наука; 4) према броју језика који се истражују; 5) према лексичкој јединици која се истражује; 6) према временској равни која се истражује (синхронијска/дијахронијска испитивања); 7) према врсти лексичких односа; 8) према месту лексеме у лексичком систему.

Кључне речи: лексикологија, семантика, србистика, српски језик.

Развој семантичких истраживања у србистици у XX веку може се поделити на три периода, чије границе нису оштре, па периодизацију треба схватити условно. Први период се везује за прву половину двадесетог века, други за време од педесетих до осамдесетих година двадесетог века, а трећи траје од осамдесетих година двадесетог века до данас. Прве две фазе ћемо само поменути, а пажња ће

---

* rajnad@yahoo.com

у овом раду бити фокусирана на трећи период, тј. на садашња лексиколошка истраживања у Србији.

I. СЕМАНТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ XX ВЕКА. Садржаји научних и стручних часописа, као и монографија из области науке о језику, показују да су у првој половини двадесетог века пажњу српских лингвиста привлачили пре свега граматички проблеми, и то обично из развојног угла. „Под окриљем традиционализма историјска и савремена граматика срасле су до те мере да се актуелно језичко стање интерпретира првенствено у светлости некадашњих, историјских језичких промена“ (исп. Ивић 2001: 90). Семантика је била у другом плану и обично се о њој писало само као о пропратној компоненти језичких јединица које су, у ствари, биле испитиване из угла историјске граматике. Било је, такође, и појединачних радова посвећених значењу који нису одражавали некакву системску припадност аутора одређеној семантичкој школи.

Познато је да се у лингвистици уопште (па и у србистици) дуго правио јаз (а и данас се прави) између семантике и граматике. Инсистира се на опису језичких јединица из граматичке перспективе, а занемарује се семантичка или обрнуто. Показало се, међутим, да и највећи заговорници формалног приступа језику нису могли заобићи семантику, јер се граматика и семантика толико преплићу да готово не постоји граматичка подела која није семантички заснована.

Слика стања у србистици уклапа се у општу слику у лингвистици у првој половини 20. века. По речима Милке Ивић (2001: 89), „у првој половини двадесетог века, као и у деветнаестом, највише су обрађивани и обрађени гласови [...] У другој половини овог века, међутим, у центар научне пажње постављају се синтакса и семантика.“

Плодно тло за развој нове фазе у семантичким истраживањима представљали су модерни лингвистички погледи Александра Белића. „Његова велика заслуга лежи у томе што је указао на значај испитивања функције речи у реченици за разумевање основног принципа организације језика и творбе речи и што је инсистирао на потреби да се, ради правилног осветљавања језичких појава, речи испитују истовремено с погледом на све три њихове димензије: на значење, синтаксичку функцију и облик. Неке од његових теоријских концепција, као на пример схватање о томе да значење именице подразумева „збир особина“, у извесном смислу антиципирају теоријске ставове генеративне семантике“ (Ивић 2001: 138).

II. СЕМАНТИЧКА ИСТРАЖИВАЊА ОД ПЕДЕСЕТИХ ДО ОСАМДЕСЕТИХИХ ГОДИНА XX ВЕКА. Овај период би се могао окарактерисати као време настајања семантике у српској науци о језику. Томе је погодовао, с једне стране, развој структурализма у светској лингвистици, а са друге стране утицај Александра Белића на српске лингвисте. Структурализам је у свету почео да се развија тридесетих година прошлог века, а тек педесетих година, Милка Ивић и Ирена Грицкат, образоване и обавештене, тада младе лингвисткиње, почињу да оцењују и проверавају радове структуралиста. Мора се рећи да су у то време оне биле врло критичне према структурализму. У часопису *Јужнословенски филолог* бр. XX, давне 1954. године, Ирена Грицкат критикује структуралистички метод у истраживању једног данског лингвисте о словенским глаголима. Образована у традиционалном граматичком духу, она сматра недопустивим приступање језичким фактима само синхронијски (исп. Грицкат 1954: 308). Критикује и дедуктивни начин закључивања, који произлази из потребе структуралиста да уклапају у систем већ познате језичке елементе, а не да проналазе и описују нове, што је био основни задатак традиционалне граматике (Грицкат 1954: 309). Структуралистима замера што сувише брину о методи, па у погледу лингвистичких резултата њихови радови „делују стерилно“. „Структуралистичко расправљање оставља слику *circulus vitiosus*-а на оним местима где најављује нове резултате, а долази само до онога од чега се неминовно морало поћи као од познатог.“ (Грицкат 1954: 329). И Милка Ивић године 1954. критикује структуралисту Хјелмслева и његове ученике, а њихов приступ оцењује као сувише искључив.

Тако је у српској лингвистици дочекан структурализам. Отпор је очекиван, јер се деценијама пре тога неговао дијахронијски приступ граматички, прикупљање језичких факата, индуктивно закључивање. Међутим, убрзо после тога, Милка Ивић и Ирена Грицкат објављују прве радове посвећене семантици, у којима има мање или више елемената структурализма.

У радовима Милке Ивић већ тада почиње да се запажа синтаксичко-семантичка метода, којој је она остала верна до краја научног рада. Значење лексеме се остварује у одређеном реченичном контексту и зависи од службе коју она врши у реченици. Зато се у радовима Милке Ивић преплићу питања у вези са значењем, обликом, службом и употребом лексичких јединица. Њени први радови налазили су теоријско упориште у неким елементима структурализма, а седамдесетих година и у елементима генеративизма, иако Милка Ивић

никада није била типичан представник ниједне од ових школа. Седамдесетих година, она је са пуно надахнућа писала о овим правцима (исп. Ивић 1972; 1973; 1975, 2001)¹.

Неколико запажених радова из области семантике написала је у овом периоду и И. Грицкат. Израђујући *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* Српске академије наука и уметности, она је нека запажања до којих је долазила у живом контакту са језичком грађом преточила у истраживања о значењу деминутивних глагола (1955), о антонимији и проблемима негације (1961), о односу између придева и прилога (1961), о утицају префикса на значење глагола (1967), о платисемији (1967) итд. Сви ови радови и данас представљају незаобилазну литературу у лексикологији². Оно што радовима Ирене Грицкат даје посебан значај то је у њима исказана самосталност научног мишљења, неповодљивост ни за једном теоријом нити ауторитетом. Ирену Грицкат до закључка у истраживању доводи искључиво грађа, за чију танану анализу она показује изузетан таленат, интуицију, али и знање.

Не може се говорити о периоду рађања семантике у србистици, а не сетити се имена Миливоја Павловића, неправедно занемареног лингвисте, који је био изузетно модеран за своје време по избору тема и по начину на који их је обрађивао. Он спада у прве српске психолингвисте, јер је већ 1920. године написао књигу посвећену овој области (*Le langage enfantin*, Париз, 1920), а 1969. године у Београду објавио је књигу посвећену стилистици *Проблеми и принципи сџилистџике*. Ваља скренути пажњу и на његове чланке о семантици, као што су они о значењу придева са суфиксом *-асџи* (1953) или о именицама са суфиксом *-осџи* (1953). У овим радовима, аутор се показује као стручњак за творбену семантику, што је за време у којем су настала та истраживања било необично иновативно.

У овом периоду (од 1967. до 1976. године) објављен је шестотомни *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске, а 1959. године изашао је из штампе први том *Речника српскохрватско-*

¹ Детаљан приказ семантичких истраживања М. Ивић исп. у Драгићевић 2008.

² Као пример способности луцидног запажања Ирене Грицкат издвојили бисмо њена размишљања о платисемији (1967) и о значају „утиска на око“ (1961). За платисемију (широкозначност) она је осмислила термин и, вероватно, прва писала о тој појави. Значење утиска на око има прилог *џужно* у реченици: *Врба сџоји џужно над рибњаком*. Ово значење могу имати само медијални глаголи и прилози који означавају стање.

га књижевног и народног језика Српске академије наука и уметности. Пред крај овог раздобља настао је и речник *Синоними и сродне речи српскохрватског језика* Миодрага Лалевића (1974), који је, и поред критика, до 2008. године био једини речник синонима у српском језику. Рад на овим речницима означавао је почетак савремене српске семантике и лексикологије.

III. ЛЕКСИКОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА У СРБИСТИЦИ КРАЈЕМ XX И ПОЧЕТКОМ XXI ВЕКА. Практичан рад на речницима савременог српског језика утицао је на развој теоријске лексикографије и лексикологије у Србији. Двадесетак година након објављивања првих томова значајних речника, 1980. године, одржан је у Београду научни скуп о лексикографији и лексикологији. На скупу је изложено 70 реферата. Зборник радова с овог скупа објављен је 1982. године. То је био први научни скуп у Србији посвећен лексиколошким и лексикографским питањима и први зборник српских аутора посвећен, пре свега, питањима значења лексема. Због тога би се зачетак савремене српске лексикологије могао везати за осамдесете године двадесетог века.³

Након зборника радова *Лексикографија и лексикологија* из 1982. године (уредник Драго Ћупић), објављено је још неколико зборника радова, чији називи у некој мери могу показати интересовања српских семантичара: 1) *Лексичка и грамаћичка синонимија у српскохрватском језику*, зборник радова са Научног састанка у Вукове дане 12/1, Београд, 1982; 2) *Лексикографија и лексикологија*, Нови Сад – Београд, 1984 (уредник Јован Јерковић); 3) *Лексичко-семантички систем српскохрватског језика*, зборник радова са Научног састанка у Вукове дане 22/2, Београд, 1992; 4) *О лексичким њозајмљеницама*, Суботица–Београд, 1996; 5) *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Нови Сад – Београд, 2002 (уредник Даринка Гортан Премк); 6) *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика*, Београд, 2006 (уредник Предраг Пипер); 7) *Семантичка проучавања српског језика*, Београд, 2008 (уредници Милорад Радовановић и Предраг Пипер). Из назива зборника наслућује се да су интересовања српских семантичара још увек првенствено везана за рад на дескриптивним речницима срп-

³ Важно је напоменути да је пре тога, још 1970. године, М. Пешикан објавио књигу *Наш књижевни језик на сто година њослије Вука*. Једно опширно поглавље, која захвата скоро сто страница, у потпуности је посвећено лексикографији, чиме је, незванично, утемељена теоријска лексикографија у србистици.

ског језика, а да се последњих година посвећује пажња когнитивном приступу семантици.⁴

Начинићемо два пресека развоја лексикологије у србистици од осамдесетих година XX века до данас – први ће бити ужи, према значајним личностима и институцијама, а други, опширнији, општији и пропустљивији, према темама које су обрађене у српској лексикологији.

Основни проблем који се наметнуо приликом писања овог рада био је која истраживања и који лингвисти у овом, најопштијем прегледу, не смеју бити прескочена. Много је аутора који су проучавали речи. Ипак, мало је лексиколога. Интересовања за лексичка питања постоје одувек, али лексикологија је релативно млада научна дисциплина и у Србији и у свету и није је лако омеђити у односу на сродне дисциплине.

На то указује библиографија радова из области лексикологије од 2001. до 2015. Године, која је објављена у *Јужнословенском филологу*. До које мере су границе лексикологије тешко одредиве, може се закључити из наслова рубрике у којој се налазе радови из ове области. Године 2001. ова рубрика носи наслов: *Лексикологија (лексичка семантика и стилистика, терминологија, ономастика и др.)*. Године 2002. свим овим областима придружује се и етимологија, па рубрика гласи: *Лексикологија (лексичка семантика и стилистика, терминологија, етимологија, ономастика и др.)*. Године 2003. на све ове области надовезује се и фразеологија, а издваја се стилистика и тада рубрика добија наслов који се задржао до данас: *Лексикологија (лексичка семантика, фразеологија, терминологија етимологија, ономастика и др.)*. Наслови рубрике се не наводе с намером да би се критиковали, већ да би се представило колико су нејасне границе између лексикологије и сродних дисциплина.

Навешћемо још један показатељ. Може се претпоставити да је тешко пронаћи две књиге посвећене лексикологији које имају исти

⁴ У штампи је зборник Института за српски језик посвећен лексикологији и лексикографији, који су уредили С. Ристић, И. Лазић Коњик и Н. Ивановић. Објављено је и неколико зборника који су делимично посвећени лексикологији: *Лексикологија. Ономастика. Синтакса, зборник у част Гордани Вуковић*, уредници В. Ружић и С. Павловић, Нови Сад, 2011: Филозофски факултет; *Leksika. Gramatika. Diskurs, zbornik u čast Veri Vasić*, уредници М. Алановић и др, Нови Сад, 2014: Филозофски факултет. У одређеној мери овде спада још и зборник *Теме језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију, зборник у част Љиљани Суботић*, уредници Ј. Дражић, И. Бјелаковић, Д. Средојевић, Нови Сад, 2016: Филозофски факултет.

садржај. Када смо се нашли у улози аутора монографије која је истовремено и универзитетски уџбеник посвећен лексикологији, највећи изазов био је како ограничити садржај књиге (исп. Драгићевић 2007, 2010).

Почетак претпоследње деценије XX века био је значајан у развоју српске лексикологије не само због тога што су тада одржана два научна скупа посвећена лексикологији и лексикографији и објављени зборници са тих скупова, већ и због тога што је 1981. године проф. Даринка Гортан Премк, дугогодишњи успешни лексикограф на Речнику САНУ, из Института за српски језик прешла на Катедру за српски језик Филолошког факултета и почела да предаје Лексикологију. Србистика на Филолошком факултету тако је постала једини универзитетски центар у Србији (и шире) у којој се предавао овај предмет. Проф. Гортан Премк га је осмислила ослањајући се на сопствене радове и на руску литературу, иако су и у Русији прве књиге посвећене лексикологији (које у свом наслову носе назив ове науке) почеле да се објављују тек после Другог светског рата, дакле, половином XX века. Први програм и план курса професорка Гортан-Премк је засновала по угледу на онај по коме се Лексикологија руског језика предавала на Универзитету у Лењинграду. У томе јој је помогла професорка тамошњег универзитета Олга Трофимкина. Предмет је дуго био колоквијум, који је на почетку био везан за Морфологију, па је представљао услов за полагање Морфологије. У раној фази, није се чак ни оцењивао. Тек је реформа која је заживела 2006. године донела осамостаљивање овог предмета. Своја предавања и увиде у лексикологију проф. Д. Гортан Премк преточила је 1997. године у књигу Полисемија и организација лексичког система у српском језику, која је представљала буквар лексикологије у Србији и до данас незаобилазно штиво из ове области. Књига је 2004. године доживела још једно издање. Проучавајући семантику деривата, проф. Гортан-Премк засновала је и творбену семантику у Србији, која посебно почиње да се развија након објављивања *Семантичко-деривационог речника*, који је сама осмислила. Осим у Београду, проф. Гортан Премк је гостујући у другим научним центрима, стекла своје ученике широм бивше Југославије, посебно на Филозофском факултету у Новом Саду, као и на Филолошком факултету и у Институту за македонски језик у Скопљу.

У овом тренутку, на основним студијама студенти Групе за српски језик Филолошког факултета слушају Лексикологију I (као обавезан предмет), Лексикологију II (као изборни предмет), Увод у

лексикографију и Практичну лексикографију. На мастер студијама, студентима је понуђена Лексикологија (специјални курс), која је посвећена парадигматским лексичким односима, а на докторским студијама студентима је понуђен предмет Лексика српског језика.

У Институту за српски језик посебно треба истаћи рад у области лексикологије др Стане Ристић, научног саветника. Њене монографије представљају незаобилазну литературу у српској лексикологији: *Реч. Смисао. Сазнање* (у коауторству са Миланом Радић Дугоњић), 1999; *Експресивна лексика у српском језику*, 2004; *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*, 2006; *Модификација значења и лексички модификатори у српском језику*, 2009; *О речима у српском језику*, 2012; *Грамађички и когнитивни аспекти лексичког значења*, 2015.

Утицајна је и врло цитирана књига Милице Радовић Теших С *речима и речником*, коју је 2009. године објавио Учитељски факултет у Београду.

На развој српске лексикологије веома је утицао и проф. др Данко Шипка. Поред бројних радова, посебно се истиче његова монографија *Основи лексикологије и сродних дисциплина* (прво издање 1998, а друго 2006). Та књига је прва у српској лингвистици која у наслову садржи термин лексикологија.

Од београдских лингвиста који се баве лексикологијом на страним филологијама издвојили бисмо академика Предрага Пипера, чија књига *Заменички прилози у српскохрватском, руском и њољском језику (семантичка студија)* (1988) представља прву монографију о типологији словенске лексике и једну од првих монографија у српској лингвистици уопште која је посвећена питањима лексичке семантике. Проф. Пипер је у овом истраживању применио теорију семантичких локализација, која у то време још увек није носила тај назив, али је била заснована и систематски примењена. Тиме је српска лексикологија добила и прво когнитивистичко семантичко истраживање и тиме стала у ред првих лингвистичких средина у којима се развијала овај до данас актуелан приступ у лингвистици. Велики допринос лексикологији српског језика дали су и други слависти, попут проф. др Милане Радић Дугоњић, проф. др Људмиле Поповић (посебно у књизи *Језичка слика стварности*, 2008), др Јован Ајдуковића и др.

Међу англистима посебно се истиче проф. Борис Хлебец, чија теоријски корисна књига *English Semantics* (2007) није, нажалост, наишла на шире интересовање србиста, будући да је писана на енглеском језику за потребе студената енглеског језика. Цитирају се и

књиге проф. др Ранка Бугарског, посебно *Жаргон* (2003) и *Сармагедон у Месопотамији* (2013). Много теоријских становишта из области лексикологије која се могу применити и на лексикологију српског језика садржи књига проф. др Миле Самарцић *Поглед на речи* (2011), која је намењена студентима италијанског језика.

На Филозофском факултету у Новом Саду, Лексикологију слушају све филолошке групе. Студенти који студирају српски језик, на основним студијама похађају Лексикологију 1 и Лексикологију 2, на мастер студијама – Лексикографију, а на докторским студијама – Лексиколошка и лексикографска проучавања српског језика. За разлику од Филолошког факултета у Београду, Новосађани су организовали наставу Лексикологије и фразеологије и студентима књижевности. Све ове предмете предаје доцент др Душанка Вујовић. И студенти страних филологија имају курс Лексикологије, који им предаје србиста др Гордана Штрбац. Међу новосадским лексиколозима посебно су активне др Гордана Штасни (издвојићемо њену монографију *Речи о човеку*, 2013) и др Гордана Штрбац, иако има и других аутора са већим бројем радова из лексикологије. Од колега са страних филологија издваја се проф. др Твртко Прћић, англиста, чије се књиге *Семантика и прагматика речи* (прво издање 1997) и *Енглески у српском* (2005), као и бројни радови из области лексикологије интензивно користе у србистичким истраживањима.

Радове и књиге из области дијалектологије, који се користе и у лексиколошким истраживањима писале су новосадске колеге Гордана Вуковић, Љиљана Недељков, Жарко Бошњаковић и др.

Студенти Српског језика и књижевности Универзитета у Крагујевцу слушају Лексикологију српског језика (као обавезни предмет) на основним студијама и Раслојавање лексикона српског језика (као изборни предмет). На мастер студијама предвиђена је Лексикографија. Све ове предмете предаје проф. др Никола Рамић.

Студенти Српског језика Филозофског факултета у Нишу слушају Увод у лексикологију на основним студијама и Лексикологију на мастер студијама. Предавач ових предмета је др Мирјана Илић. Међу нишким дијалектолозима који су сакупљали грађу корисну и за лексиколошка истраживања јесу проф. др Недељко Богдановић, проф. др Јордана Марковић и др.

На крају овог кратког прегледа најважнијих аутора и њихових књига, као и лексиколошких универзитетских центара, желели бисмо да скренемо пажњу на чињеницу коју наглашавамо као фокус овог предавања. Лексикологија у свим универзитетским центрима

има будућност. Осветлићемо београдску ситуацију. Лако би се могла проверити чињеница да се најбољи студенти Катедре за српски језик најчешће опредељују за докторате и мастер радове из области лексикологије. У Институту за српски језик у овом тренутку вероватно је највише доктората који су посвећени лексикологији. Подсетимо се укратко. Ружица Бајић Левушкина докторирала је на лексици из области православне духовности, Неђо Јошић – воћарска лексика, Марија Ђинђић – турцизми, Милена Јакић – антонимија, Слободан Новокмет – називи за животиње, Ивана Лазић Коњик – егзистенцијални глаголи (ментор: проф. др Вера Васић), Владан Јовановић – војна терминологија (ментор: проф. др Мирослав Николић), Ненад Ивановић – историја израде Речника САНУ (ментор: проф. др Мирослав Николић), Ана Савић Грујић – антропографска лексика у говорима сврљишког краја (ментор: проф. др Првослав Радић), Наташа Вуловић – фразеологија (ментор: проф. др Драгана Мршевић Радовић). У току је израда ових доктората: Данијела Радоњић – кулинарска терминологија, Драгана Цвијовић – збирне именице (семантичко-творбени приступ), Јована Јовановић – пејоративи, Милица Марјановић – полипрефиксални глаголи, Ивана Маринковић Мандић – архаизми, Наташа Марковић – полисемија у РСАНУ, Вања Миљковић – глаголски префикси, Ана Миленковић – лексика са значењем емоција, Маријана Богдановић – фразеологизми који садрже архаичну лексику. Све ове колеге били су одлични студенти Катедре за српски језик. Из већине стручних предмета добили су високе оцене и компетентно би урадили докторате из било које области. Осим тога, познато је да Институту за српски језик нису потребни само лексиколози, већ и добри граматичари, акценолози, историчари језика. Неки одбрањени докторати су већ објављени (Наташа Вуловић: *Српска фразеологија и религија* (2015), Неђо Јошић: *Воћарска лексика и терминологија у српском језику* (2016), Владан Јовановић: *Српска војна лексика и терминологија* (2016)), али већина ће тек бити објављена. Када све те књиге буду објављене и када се њихови аутори потпуно научно осамостале, тек нас очекује златно доба лексикологије у Србистици.

Анализа савремених лексиколошких истраживања у Србији може се уопштити израдом пресека по неколико значајних параметара. Изабрали смо осам критеријума за такву анализу: 1) према лингвистичком правцу; 2) према стрним утицајима; 3) према утицајима других наука; 4) према броју језика који се истражују; 5) према лексичкој јединици која се истражује; 6) према временској равни која

се истражује (синхронијска/дијахронијска испитивања); 7) према врсти лексичких односа; 8) према месту лексеме у лексичком систему.

1. Један од упадљивијих критеријума је онај ПРЕМА ЛИНГВИСТИЧКОМ ПРАВЦУ. Од седамдесетих година двадестеог века, преко утицаја руске семантичке школе (исп. Б. И. КОСОВСКИ 1974; Е. В. КУЗНЕЦОВА 1982; М. И. ФОМИНА 1973; ШМЕЛЕВ 1973; 1977. итд.), у радовима српских лингвиста преовлађује компоненцијална анализа као структуралистичка метода за анализу семантичког садржаја лексема. Један од првих чланака у вези са овом методом и теоријом из које се она развила написала је Татјана Батристић (1982), а значајнији представници су Даринка Гортан-Премк и Милана Радић-Дугоњић. Највећи број магистарских радова и доктората из области лексикологије и семантике уопште на универзитетима у Србији, последњих двадесет година, заснован је на компоненцијалној анализи као теоријском упоришту.

У последње време, у великој је експанзији когнитивистички приступ значењу. Прву монографију у србистици засновану на теорији семантичких локализација као једном од когнитивистичких приступа написао је П. Пипер (*Заменички прилози у српскохрватском, руском и њољском језику*, 1988). Вероватно прва књига на српском језику којој се у наслову наводи термин *когнитивна лингвистика* јесте монографија Весне Половине из 1996: *Прилози за когнитивну лингвистику*. Она је посвећена различитим аспектима разговорног језика. Велики допринос развоју когнитивне лингвистике у Србији и њеној примени на грађи из српског језика дала је Душка Кликовац. Она је 2000. године објавила књигу о семантици предлога, а 2004. године, збирку студија о појмовној метафори. Не сме се изоставити ни монографија Катарине Расулић (2004), која је истраживала концептуализацију вертикалне димензије у српском језику у односу на енглески, а Катарина Цветковић (2003) проучавала је концептуализацију глагола перцепције. Стана Ристић (1999) је применом концептуалне анализе истражила лексеме *дух* и *душа*, а 2006. године концепт емоције стида у српском језику. Године 2015, објавила је и књигу *Грамајички и когнитивни аспекти лексичког значења*. Милана Радић Дугоњић (1999) истраживала је *срце*, а Рајна Драгићевић *љуљњу* (2006), *шугу* (2006б), *свирх* (2010). Пошавши од основних постулата когнитивне лингвистике, академик Предраг Пипер (1997) је испитивао концептуализацију различитих апстрактних категорија просторним метафорама. У издању Српске академије наука

и уметности, а под уредништвом проф. Предрага Пипера, 2006. године објављен је зборник радова *Когнитивнолингвистичка истраживања српског језика*.⁵ У последњих неколико година објављено је доста истраживања млађих колега из ове области.

Има и оних семантичара у српској лингвистици који су добро обавештени о основним постулатима и методама когнитивизма и других теорија и у чијим се радовима (посебно у закључцима) осећа утицај ових теорија, али се ти аутори не могу сматрати њиховим типичним представницима. Такав лингвиста је била, рецимо, Милка Ивић.

Когнитивна лингвистика није унела само нов приступ у семантичким истраживањима, већ су откривени и нови објекти лексичких истраживања. До појаве когнитивне лингвистике у жижи интересовања било је само семантичко истраживање именица (посебно оних са конкретним значењем), док се остале врсте речи готово уопште нису испитивале. Неки семантичари су понесени закључцима до којих су дошли испитујући именице, генерализовали неке одлике именица на цео лексички систем. Когнитивистичке процедуре семантичких истраживања показале су се врло ефикасним у испитивању глагола, предлога, именица са апстрактним значењем, па се по први пут испитују ове категорије лексема на материјалу српског језика.

Нажалост, изван пажње српских семантичара остала је семантика која се развила у окриљу генеративне граматике, као и већина математичких и статистичких приступа лексичком значењу. Изузетак представља неколико истраживања Милене Јакић, углавном о парадигматским лексичким односима.

2. Српска лексикологија се развија под истовременим УТИЦАЈЕМ англосаксонских и славистичких семантичара. Тако је, из руске школе (посебно из радова Ј. Апријана и Ј. Д. Караулова), у Србију стигла теорија универзалне семантике, теорија језичке личности, појам језичке слике света и наивне слике света, интегрални опис лексичких јединица, семантичка истраживања вербалних асоцијација и асоцијативна граматика, теорија „Смисао – Текст“, семантички примитиви (исп. С. Ристић и М. Радић-Дугоњић 1999, Љ. Поповић 2008), док из англосаксонске литературе долазе појмови и термини: појмовна метафора (Клиловац 2004), значењска подспецификованост (М. Ивић 2005: 73–81), гешталт и фрејм, прототип (Р.

⁵ Детаљан преглед и анализу когнитивнолингвистичких проучавања српског језика дао је П. Пипер (2006: 9–47).

ДРАГИЋЕВИЋ 2007; Љ. Поповић 2008), ментално стајалиште, менталне очи (М. Ивић 2002) итд. Методе се разликују, али основни циљ савременог лексичког истраживања и на Истоку и на Западу исти је – проучити утицај човека, његовог искуства, културе и погледа на свет на значење лексеме.

Утицај других лингвистичких центара готово се не осећа у српској семантици. Има само неких посредних утицаја. Тако је, на пример, велики утицај на семантичка истраживања у Србији извршила књига Данка Шипке *Основи лексикологије и сродних дисциплина*, а у њој се, опет, осећа уплив немачког семантичара Леонарда Липке и његове познате књиге *An Outline of English Lexicology*.

3. Лексикологија још увек успоставља предмет својих истраживања, а пошто јој је у центру пажње лексема, она се, природно, додирује са многим другим дисциплинама. Већина семантичких истраживања излази из сфере лексикологије и по предмету истраживања додирује се са другим дисциплинама. Семантичка испитивања у србистици могу се поделити и према УПЛИВУ ДРУГИХ ДИСЦИПЛИНА у истраживања. Науке са којима се лексикологија нарочито додирује у радовима српских семантичара јесу: лексикографија, творба речи, синтакса, дијалектологија, социолингвистика, психолингвистика, прагматика, културологија.

3.1. Вероватно је највише радова у српској семантици написано са циљем да се унапреди лексикографија, посебно израда Речника САНУ. То недвосмислено показује библиографија радова објављених у зборницима *Лексикографија и лексикологија* из 1982, 1984. и 2002. године. Заснивајући и унапређујући теоријску лексикографију, многи лексикографи Института за српски језик САНУ истовремено су развијали и српску лексикологију.⁶ Прва монографија посвећена у целости лексикографији објављена је тек 2014. године. У питању је колективна монографија *Савремена српска лексикографија у тео-*

---

⁶ Исп, на пример, радове у зборнику *Лексикографија и лексикологија* (1982): Д. Гортан-Премк: „О семантичком садржају лексикографске дефиниције“, М. Дешић: „Из српскохрватске полисемије, М. Ивић: „О регуларној полисемији у лексиколошкој теорији и лексикографској пракси“, Д. Мршевић: „О китеријумима који обезбеђују место обраде фразеологизама у речнику“, Милица Радовић Тешић: „Архаизми и њихова обрада у Речнику САНУ“. И у осталим семантичким зборницима који су наведени у овом раду највише је лексиколошких истраживања која су у вези са лексикографијом. Д. Гортан-Премк (1997, друго издање 2004), у својој књизи посвећеној полисемији и организацији лексичког система, често се освртала на лексикографију, полазећи од неких решења у Речнику САНУ или предлажући их.

рији и њракси, коју је израдило више аутора, углавном лексикографа који израђују Речник САНУ, а уредила и осмислила Р. Драгићевић. На овом плану много очекујемо од Ненада Ивановића, вероватно најкомпетентнијег стручњака за историју српске лексикографије.

3.2. У славистичком свету па и у србистици, наука о творби речи се све више бави питањима значења твореница, па се развија једна нова поддисциплина која припада и лексикологији и творби речи, а могла би се назвати творбена семантика. Истражује се семантички однос између мотивне и мотивисане лексеме, анализира се семантички потенцијал твореница, значења префикса и суфикса, утицај творбене основе и афикса на значење деривата, деривациона гнезда.⁷ Ранко Бугарски је своју књигу *Сармагедон у Месојотаманији* (2013) посветио сливеницима у српском језику. Драгана Вељковић Станковић објавила је *Речи субјективне оцене у настави српског језика и књижевности* (2011), а Владан Јовановић – *Деминутивне и аугментивне именице у српском језику* (2010).

3.3. Семантика у Србији је почела да се развија у садејству са синтаксом, пре свега у радовима Милке Ивић. Она је осмислила синтаксичко-семантичку методу у лингвистичким истраживањима. Све је више синтаксичара који се окрећу значењу лексема и истражују утицај функције и облика речи у реченици на њено значење.⁸

3.4. У Србији се са великом пажњом негују дијалектолошка истраживања. Дијалектолози испитују и лексику одређених говора, па у њиховим радовима има и доста семантике. Грађа до које се дође на терену често се може искористити као показатељ или доказ неких семантичких процеса или односа који постоје и у лексици књижевног језика.⁹ Споменућемо и дијалекатске речнике којих је

⁷ За семантичка истраживања у оквиру творбе речи од великог је значаја *Семантичко-деривациони речник* (2003; 2005), као и *Образни речник српског језика* (2000). Значајан допринос у интересовању српских лексиколога за творбenu семантику дала је и књига Д. Гортан-Премк (1997), као и бројни радови ове ауторке објављени пре и после ове књиге.

⁸ Исп., на пример, новије радове професора Љубомира Поповића, нарочито Поповић (2006).

⁹ Као један од бројних примера за наведену тврдњу навешћемо рад Р. Жугић: „Придеви који се односе на човекове особине у говорима у околини Лебана“ (1997). Истраживање је показало да у том говору, као и у српском књижевном језику, има много више лексема које означавају непожељне људске особине него пожељне. Изгледа да се ова констатација односи и на надимке и другу лексику која је мотивисана придевима са значењем људских особина (исп. Драгићевић 2001). У зборницима *Лексикографија и лексикологија* има много радова који се односе

све више (нпр. Глиша Елезовић, *Речник косовско-меџохиског дијалекта* (1932; 1935); Брана Митровић, *Речник лесковачког говора* (1984); Никола Живковић, *Речник њиројског говора* (1987); Јакша Динић, *Речник тимочког говора*; Момчило Златановић, *Речник говора јужне Србије* (1998); Милија Станић, *Ускочки речник I–II* (1990; 1991); Рада Стијовић, *Речник Васојевића* (2014).

3.5. Савремена семантика и у свету и у Србији све се више окреће човеку и из угла људског искуства и живота у одређеној друштвеној и културној средини, анализира значења и употребу различитих језичких јединица. Зато се лексикологија све више истражује социолингвистичким методама. Изразити представници социолингвистичког приступа семантици су Ранко Бугарски (нпр. у књизи *Жаргон* из 2003. год.)¹⁰ и Душка Кликовац (исп. нпр. њену књигу *Језик и моћ* из 2008. год).

3.6. Психолингвистичка достигнућа и методе ове науке такође представљају упориште неких српских лингвиста за бављење лексикологијом. Под утицајем значајаног руског лингвисте Ј. Н. Караулова у скоро свим славистичким срединама почиње да се развија асоцијативна лексикографија. И у Србији је 2005. године објављен *Асоцијативни речник српског језика*. Развија се и асоцијативна метода у семантичким истраживањима као један од начина когнитивне анализе (исп. Драгићевић 2010; Стефановић 2012). Организација асоцијативног поља користи се као полазиште за испитивање организације менталног лексикона. Последњих година, захваљујући колегицима Милени Јакић и Ани Миленковић, учврстила се сарадња између лингвиста који испитују вербалне асоцијације и психолога из Лабораторије за психолингвистику на Филозофском факултету у Београду. Психолингвистичким експериментима који се изводе у Лабораторији проверавају се резултати семантичких истраживања до којих се дошло лингвистичким методама. Циљ психолингвистички оријентисаних лексиколога јесте унапређивање лексикологије у виду

на значење дијалекатске лексике, нпр. Љубиша Рајковић (1982): „Лексичко богатство тимочко-лужничког говора“, Милија Станић (1982): „Из ускочке лексике“, Митар Пешикан (1984): „Општа и специфична лексика у дијалекатским и историјским речницима“, Милорад Симић (1984): „Дијалекатска лексика и њен однос према књижевној лексички“, Драгољуб Петровић (2002): „Дијалекатска лексика и речник стандардног језика“.

¹⁰ Оријентација проф. Ранка Бугарског ка социолингвистици евидентна је у многим његовим књигама (нпр. *Језик у друштву*, 1986), али је *Жаргон* најбољи пример лексиколошких истраживања из угла социолонгвистике.

изналажења критеријума за опис организације лексичког система који је психолошки заснован, а не вештачки – само за потребе класификовања.

3.7. У последње време чују се гласови неких српских семантичара који се залажу за испитивање семантике из угла прагматике. Једно такво истраживање објавио је новосадски семантичар Твртко Прћић у књизи *Семантика и прагматика речи*. У овој књизи се завидно место даје прагматици, што је уочљиво и из наслова књиге. У радовима социолингвистички оријентисаних семантичара има доста елемената прагматике, исп, на пример, истраживања Душке Кликовац или Свенке Савић (1983). Драгана Вељковић Станковић објавила је 2013. године књигу *Комуникативни ѝрисџуѝ у насџави срџског језика*, која не представља само методички приручник, већ и важну полазну литературу за анализу лексике српског језика из перспективе прагматике. Ова дисциплина ће се тек развијати у србистици, нарочито кад се узме у обзир да се Прагматика онедавно изучава као предмет на Катедри за српски језик Филолошког факултета у Београду, а можда и неких других факултета у Србији.

3.8. Последњих година значајни светски семантичари окренули су се ка испитивању утицаја културе на језик (исп, на пример, Anna Wierzbicka, *English. Meaning and Culture* (2006), Zoltán Kövecses, *Language, Mind and Culture* (2006) и велика група руских лингвокултуролога. Утицај ових учења почиње да се осећа и у Србији (исп. радове Милке Ивић о Вуковој лексици, радове и књигу Људмиле Поповић (2008), књигу Рајне Драгићевић (2010); Марије Стефановић (2012), бројне радове Ксеније Кончаревић итд.

На крају овог дела треба рећи и то да се српска семантика, нажалост, не развија из угла рачунарских и математичких дисциплина и да је отворена само за хуманистичке науке.

4. Лексиколози се у Србији могу поделити на оне који се семантичким истраживањима баве САМО У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ и на оне који семантичким проблемима приступају КОМПАРАТИВНО, тј. поредећи ситуацију у српском и неком другом језику. Компаративисти имају значајну улогу у ширењу теоријског утицаја страних семантичких школа на семантику у Србији. Тако су, рецимо, значајна компаративна, српско-енглеска истраживања Ранка Бугарског, Бориса Хлебеца (2007), Твртка Прћића (2008), Катарине Расулић (2004), Петра Вучковића (1995). Читамо радове Предрага Пипера, Јелке Матијашевић, Богољуба Станковића (1999) и других русиста, а с пажњом смо пратили семантичка истраживања на материјалу

руског и српског језика Милане Радић-Дугоњић (1991; 1999). Људмила Поповић врши когнитивна семантичка поређења српског, руског и украјинског језика. Михаило Поповић је 2005. године објавио занимљиву књигу о речима француског порекла у српском језику, а запажа се и утицај чешке творбене семантике преко књиге Верице Копривице (2006) о творби именица од придева у чешком и српском језику. Иван Клајн у многим својим радовима испитује утицај страних лексема (нарочито италијанских, француских, енглеских, немачких) на лексички ситем српског језика (исп, на пример, Клајн: 1996). Снежана Петровић (2012) и Марија Ђинђић баве се утицајима турског језика на српску лексику, Мариана Алексић проучава бугарско-српску лексичку хомонимију (2006), бугарско-српску енантио-семију (2015) и упознаје нас са приступом бугарских семантичара различитим лексичким питањима. Софија Милорадовић је 2012. године испитала српски и руски музички жаргон младих, а има и других истраживања.

5. Српски лексиколози се могу (више условно) поделити и ПРЕМА ПРЕДМЕТУ ИСТРАЖИВАЊА. Највише је оних који се баве значењем једночланих лексичких јединица, па је главни ток семантике у Србији – лексикологија. Мало је аутора који се баве вишечланим лексичким јединицама. Статусом вишечланих лексичких јединица (типа *гајгеров бројач*, *хајдучка права*, *бели бубрег*) у лексичком систему бавила се Љиљана Недељков (2002), а фразеологију српског језика већ деценијама систематски, интердисциплинарно истражује Драгана Мршевић-Радовић (1987; 2008), иако и други аутори имају радове из ове области, нарочито о обради фразеологизама у описним речницима (нпр. Дешић 1984). Ђорђе Оташевић (2007) је објавио *Мали српски фразеолошки речник*, а Наташа Вуловић је објавила своју докторску дисертацију *Српска фразеологија и религија* (2015).

6. Лексичким јединицама се у српској лингвистици приступа СИНХРОНИЈСКИ и ДИЈАХРОНИЈСКИ. Више је аутора који проучавају значење лексема са синхронијског становишта, из угла стања у савременом српском језику. Мање је радова у којима се значењу приступа дијахронијски. Овакав приступ негују, на пример, етимолози. Значење је један од сегмената анализе језичких јединица које они проучавају, а таква истраживања дају богате резултате (исп. радове Александра Ломе, Марте Бјелетић, Јасне Влајић-Поповић, Снежане Петровић). Посебно треба скренути пажњу на дијахронијску семантику којом се бави Јасмина Грковић-Мејдор (2007;

2008). Ауторка модерним когнитивним методама испитује семантичке промене и запажа исте принципе и законитости семантичких промена на синхронијском и дијахронијском нивоу. До сада је било уобичајено да се у дијахронијским истраживањима користе методе традиционалне науке о језику. Због тога, радови Ј. Грковић-Мејдор делују готово револуционарно у српској лексикологији. Изузетно су инспиративни и радови Милке Ивић о развоју значења неких лексема од Вуковог времена до данас. Осим што се у тим радовима анализира семантички развој одређених лексема, увек се долази и до дубљих увида и закључака о утицају културе и човековог искуства и погледа на свет на значења лексема.¹¹ Недавно је у Бања Луци објављена књига Зорице Никитовић *Сложенице у оригиналним српско-словенским дјелима сакралног карактера* (2014), која представља прву монографију која је у целости посвећена питањима историјске лексикологије и творбе речи. За дијахронијска лексиколошка истраживања корисна је огледна свеска *Српског речника јеванђеља*, коју је 2007. године саставио Виктор Савић, а уредила Гордана Јовановић. Тренутно је у штампи дуго очекивана *Огледна свеска Речника славеносрпског језика* у издању Матице српске, чији су аутори Исидора Бјелаковић, Ирена Цветковић Теофиловић, Александар Милановић, Милена Зорић и Јелена Стошић. Очекујемо да ће овај речник утицати на побуђивање интересовања за славенизме и за историјску лексикологију уопште.

7. Значења лексичких јединица проучавају се кроз њихов однос према другим лексемама. Тај однос може бити СИНТАГМАТСКИ и ПАРАДИГМАТСКИ. У српској лингвистици има истраживања која се заснивају и на једном и на другом приступу. Синтагматски приступ је нарочито развио Борис Хлебџ у својим новијим радовима (2007; 2008). Он чак заступа (а могло би се рећи и заснива) колокацијску методу семантичке анализе. Анализу значења лексема на основу контекста у којем се она јавља у многим својим радовима заступа Милка Ивић. Посебну пажњу изазива и књига Љиљане Готштајн (1986) *Синонимија у колокацијама*, у којој она сабира дотадашње резултате истраживања значајних лингвиста о колокацијама, а затим спроводи и сопствено истраживање. Даринка Гортан-Премк (2004) пише о семантичкој позицији лексеме и наглашава да се само примарна, основна значења лексема могу остварити у слободној позицији, док се секундарна значења остварују у позицији са се-

¹¹ О радовима Милке Ивић у којима се она бави историјом речи, исп. Д. Гортан-Премк 2008.

мантичким детерминатором или чак са обавезним семантичким детерминатором. Јасмина Дражић је 2014. године објавила монографију *Лексичке и грамајичке колокације у српском језику*. У основи колокацијског проучавања значења обично стоји синтаксичко-семантички приступ значењу, па се многи грамајичари у својим радовима дотичу ове појаве. Осим тога, она је из разумљивих разлога важна и стручњацима за превођење и за наставу страних језика. То је убедљиво показака такође Јасмина Дражић у својој књизи *Минималне лексичке и грамајичке сѝрукѝуре у српском као сѝраном језику* (2008).

Парадигматски односи такође привлаче пажњу семантичара. Испитују се тематске групе лексема, нарочито као тема за израду магистарских радова и доктората. Обрађене су или се обрађују именице које означавају делове тела, делове куће, врсте воћа, делове одеће, животиње итд., затим придеви који означавају људске особине, глаголи кретања итд. Чешће се испитује семантика именица него других врста речи, па се много зна о именицама, а мало о другим врстама речи. Све чешће се истовремено испитује и полисемија и деривација лексема које припадају једној тематској групи, јер се полисемија и деривација третирају као показатељи статуса лексеме у лексичком систему. Лексеме које имају богату полисемију, обично имају и богату деривацију, а то је индикатор, али и доказ њиховог централног места у својој тематској групи, а можда и у лексичком систему посматраном у целини. И термини из одређених области такође представљају тематске групе лексема. Гордана Вуковић (1988) је проучавала термине у вези са кућом и покућством, Гордана Вуковић, Жарко Бошњаковић и Љиљана Недељков (1984) анализирали су војвођанску коларску терминологију, Гордана Комадинић (1992) се бавила ткачком лексиком Драгачева, Жарко Бошњаковић (1985) је проучавао пастирску терминологију Срема, Љиљана Недељков је испитала пчеларску терминологију (2009), Јордана Марковић – јужноморавску повртарску лексику (1997) и ткачку лексику југоисточне Србије (2006) итд.

Осим анализе тематских група, парадигматска проучавања подразумевају и истраживање лексичких односа попут синонимије, антонимије, хипонимије, паронимије, хомонимије. Синонимији је био посвећен зборник реферата *Научни сасѝанак славистѝа у Вукове дане* број 12 из 1982. године и неколико појединачних радова објављених у различитим научним и стручним часописима. Неколико радова објављено је и о антонимији (нпр. Данко Шипка (1990б), Рајна Драгићевић (1996)). Пуно пажње посвећено је хомонимији

(Данко Шипка 1990а, 1999), а посебно међујезичкој хомономији и паронимији, тј. лажним пријатељима (Борис Хлебец, Милана Радих-Дугоњић, Мариана Алексић, Мирјана Костић-Голубичић, Борисав Тошић итд.).

8. Лексичким јединицама се може приступити НЕЗАВИСНО ОД ЊИХОВОГ СТАТУСА У ЛЕКСИЧКОМ СИСТЕМУ или са становишта ЛЕКСИЧКОГ РАСЛОЈАВАЊА. Питањима лексичког раслојавања бавило се доста семантичара у српској лингвистици. Посебну пажњу заслужују две монографије Стане Ристић (2004; 2006) о експресивној лексици у српском језику и о раслојености лексике српског језика. Ђорђе Оташевић (2008) проучава неологизме у српском језику. Пре десетак година објављен је зборник радова *О лексичким њозајмљеницама у српском језику* (1996). Милан Шипка и Иван Клајн предано су проучавали стране речи у српском језику, па је као резултат њиховог рада, 2007. године настао *Велики речник сѝраних речи и израза*. Ранко Бугарски је 2003. године написао књигу о жаргону, а Софија Милорадовић је 2012. године објавила књигу *Музички жаргон младих*. Милица Радовић-Теших (1982) и Александар Милановић (2006) бавили су се архаизмима у српском језику. Стилистичари (и остали семантичари), са своје стране, дају допринос истраживању функционалног раслојавања лексике српског језика (исп, нпр. радове Бранка Тошовића, Радоја Симића, Милосава Чаркића, Душке Кликовац, Јелене Јовановић Симић итд.).

IV. На крају ове анализе закључили бисмо да се српски лексиколози баве широким спектром семантичких тема, а да се тек однедавно, врло опрезно, може говорити о српској семантичкој школи, чији су представници, пре свега, све оне колеге које пишу своје докторате из области лексикологије, међусобно се инспиришући, читајући сличну литературу и полазећи од истих основних полазишта. Већ је и из овог излагања (којем, додуше, исцрпност није био примарни циљ) јасно да о свакој од наведених тема има само по неколико радова и да се неколико истих имена понавља у већини подела које су наведене. То значи да у Србији има мало лексиколога и да се озбиљније истраживање било којег семантичког проблема не може замислити без коришћења стране литературе, јер на српском језику нема довољно релевантних радова. Ово не чуди с обзиром на то да је Србија мала земља и да су у новије време српски лингвисти били далеко од извора савремене литературе и модерних погледа на науку о језику у свету.

Када се све ово узме у обзир, поставља се питање може ли се говорити о неким дометима српских лексиколога који би могли допринети светској лексикологији или бар о неким специфичностима по којима се српски лексикоози очигледно разликују од семантичара широм света. Захваљујући географском положају Србије, успостављају се културне, економске и друштвене везе и са Истоком и са Западом. Тај двоструки утицај види се и у науци и ми бисмо га одвојили као једну драгоценост која омогућава посебан квалитет научних истраживања српских научника. Лингвисти са Запада често нису упознати са радовима слависта из словенских земаља, а и славистима је, опет, често недоступна англосаксонска литература. Запазили смо један занимљив тренд у србистици, нарочито последњих година. Неки аутори, нарочито они млађи, у својим радовима се позивају и на литературу из славистичких земаља и на литературу из западних земаља, а затим преузимају идеје и једних и других, комбинују их са сопственим схватањима и тако приступају проблему који проучавају.

Према нашој оцени, српска семантика је учинила поприлично велик корак у вези са испитивањем творбене семантике. Оригиналним доприносом сматрамо, на пример, израду *Семантичко-деривационог речника српског језика* Даринке Гортан-Премк и њених сарадника, који је самостално осмишљен, а и омогућава бројна даља семантичко-деривациона испитивања српског језика. У језицима који као српски поседују деривацију, модуће је укључити и семантику деривата у испитивање концептуализације. У Србији има таквих радова у којима се развија методологија за истраживање концептуализације појава исказаних простим речима на основу семантике и употребе њихових деривата (исп. Драгићевић 2004). Такође, на оригиналан начин неки српски семантичари примењују когнитивистичке методе за анализу префикса или суфикса (нпр. анализа значења префикса *раз-* Душке Кликовац (1998; 2002)).¹² Доста је урађено и још се ради на развијању асоцијативне методе као посебне когнитивистичке методе за семантичка истраживања, па чак и за истраживање творбене семантике (исп. Рајна Драгићевић 2007, Марија

---

¹² Није необично то што су српски лексиколози постигли значајније резултате у испитивању творбене семантике од англосаксонских семантичара, јер енглески језик, због своје структуре, нема нарочито развијене механизме за творбу речи. Суд о неким продорима у творбеној семантици у србистици и славистици уопште формирали смо на основу анализе истраживања чланова Комисије за творбу речи МКС-а (исп. Драгићевић 2009).

Стефановић 2012, Стана Ристић 2008).¹³ Предраг Пипер је искористио основне постулате когнитивистичке теорије и засновао сасвим оригиналну локалистичку теорију. Дакле, српски семантичари углавном не осмишљавају сасвим нове приступе семантичким проблемима, али продубљују оне већ постојеће.

V. Будућност српске лексикологије видимо у њеним интензивнијим везама са психолингвистиком, социолингвистиком, културологијом и другим хуманистичким дисциплинама. Лексиколози, као и представници свих других струка, морају бити отворени ка интердисциплинарном приступу предмету истраживања. Претпостављамо да нас очекују помаци и у развоју лексикологије из угла примењене лингвистике. Много тога још треба урадити у унапређивању наставе српског као страног језика, као и у развијању савремене лексикографије са озбиљном информатичком подршком.

Цитирана лијература

- АЛЕКСИЋ, Мариана. *Међујезичка српско-бугарска (бугарско-српска) лексичка хомонимија*. Београд: Филолошки факултет, 2006.
- АЛЕКСИЋ Мариана. *Српско-бугарска (бугарско-српска) енантисемија и квазиенантисемија*, Београд: Филолошки факултет, 2015.
- АПРЕСЯН, Ю. Д. *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*, Москва: Школа „Языки русской культуры“, 1995.
- АПРЕСЯН, Ю. Д. 1995. *Избранные труды, том II, Интегральное описание языка и системная лексикография*, Москва: Школа „Языки русской культуры“, 1995.
- БЕЛАКОВИЋ, Исидора и др. *Речник славеносрпског језика. Огледна свеска*. Исидора Бјелаковић, Ирена Цветковић Теофиловић, Александар Милановић, Милена Зорић, Нови Сад: Матица српска (у штампи).
- БОШЊАКОВИЋ, Жарко. *Пасџирска терминологија Срема*. Нови Сад: Филозофски факултет. Институт за јужнословенске језике, 1985.
- БУГАРСКИ, Ранко. *Жаргон*. Лингвистичка студија. Београд: Библиотека XX век, 2003.

¹³ Подстицај за анализу вербалних асоцијација у лингвистичким истраживањима дао је Ј. Н. Караулов. Он је развио асоцијативну граматику, међутим није зацртао све путеве за употребу вербалних асоцијација у истраживањима, јер то, наравно, није могуће. Асоцијације представљају грађу која се може користити на бројне начине и један од важних задатака истраживача јесте да научи како да у складу са циљем истраживања, осмисли асоцијативну анкету и како да користи резултате до којих дође. То није монолитна метода, већ се мора редизајнирати за решавање сваког новог проблема. Тај „редизајн“ захтева креацију и оригиналност које су наши истраживачи показали у својим радовима.

- БУГАРСКИ, Ранко. *Сармагедон у Месопотамији, лексичке скривалице*, Београд: XX век, 2013.
- ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана. *Речи субјективне оцене у настави српског језика и књижевности*, Београд: Филолошки факултет, 2011.
- ВЕЉКОВИЋ СТАНКОВИЋ, Драгана. *Комуникативни ѝрисији у настави српског језика*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2013.
- ВЛАДИЋ ПОПОВИЋ, Јасна. *Речије речи. Од земље до неба*. Београд: Завод за уџбенике. 2013.
- ВУЛОВИЋ, Наташа. *Српска фразеологија и религија*, Београд: Институт за српски језик САНУ. 2015.
- ВУКОВИЋ, Гордана и Љиљана НЕДЕЉКОВ. *Речник ѝрезимена Шајкашке*. Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду. Институт за јужнословенске језике. 1983; 1984.
- ВУКОВИЋ, Гордана, Жарко БОШЊАКОВИЋ, Љиљана НЕДЕЉКОВ. *Војвођанска коларска ѝтерминологија*. Нови Сад: Филозофски факултет. Институт за јужнословенске језике. 1984.
- ВУКОВИЋ, Гордана, *Терминологија куће и ѝокућсѝва у Војводини*. Нови Сад: Филозофски факултет. Институт за јужнословенске језике. 1988.
- ВУЧКОВИЋ, Петар. *Огледи из семантике и ѝрагматије*. Београд: Савремена администрација. 1995.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Полисемија и хомонимија у српскохрватском језику“, *Јужнословенски језик*, 40. 1984. 11–19.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Још о регуларној полисемији“, *Зборник Маѝице српске за филологију и лингвистику*, књ. 27–28. 1984–1985. 183–188.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О семантичком односу деривата према творбеној основи, *Научни састѝанак славистиа у Вукове дане*, књ. 16/2. 1987. 101–107.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О месту термина у лексичком фонду“, *Научни састѝанак славистиа у Вукове дане*, књ. 18/1. 1990. 15–21.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Реч као јединица лексичког система“, *Преводилац* 1–2. 1990. 21–24.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О неким моделима метафоричне полисемантичке дисперзије“, *Научни састѝанак славистиа у Вукове дане* 20/2. 1991. 251–259.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О термилошким јединицама и ѝиховој обради у Речнику САНУ“, *Наш језик* 29/1–2. 1991. 49–54.
- ГОРТАН-ПРЕМК Даринка. „О месту речи у језичком систему“, *Анали Филолошког факултѝеѝа*, књ. 19. 1992. 151–156.
- ГОРТАН-ПРЕМК Даринка. „О семантичкој позицији као месту реализације једне лексема“, *Јужнословенски филолог* књ. 48. 1992. 13–23.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О лексичкој синонимији“, *Научни састѝанак славистиа у Вукове дане*, књ. 22/2. 1994. 5–11.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О регуларности семантичког варирања“, *Јужнословенски филолог*, књ. 49. 1993. 23–28.

- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Типови и врсте речи“, *Јужнословенски филолог*, књ. 50. 1994. 117–128.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „Метафора, метонимија и синегдоха у језику и стилу“, *Научни састџанак слависџа у Вукове дане*, књ. 23/2. 1995. 61–70.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О структури и семантици деривата“, *Наш језик* књ. 30, св. 1–5. 1995–1996. 76–81.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О платисемији“, *Наш језик*, књ. 31, св. 1–5. 1996. 76–84.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. „О несамосталним семантичким елементима у структури лексема“, *Јужнословенски филолог*, књ. 52. 1996. 19–24.
- ГОРТАН-ПРЕМК, Даринка. *Полисемија и организација лексичког сисџема у срџскоме језику*. Друго издање. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004.
- ГОТШТАЈН, Љиљана. *Синонимија у колокацијама (са џримерима енглеског језика научне аргуменџације)*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду. Филозофски факултет, 1986.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Поводом једног покушаја примене структуралистичких метода на проблеме словенског глагола.“ *Јужнословенски филолог XX*, 1954. 307–332.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Деминутивни глаголи у српскохрватском језику.“ *Јужнословенски филолог XXI*, 1955. 45–96.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „О антонимији.“ *Зборник Маџице срџске за филологију и лингвистџику*, бр. IV–V, 1961–1962. 87–90.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „О неким проблемима негације у српскохрватском језику.“ *Јужнословенски филолог XXV*, 1961–1962. 115–136.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима.“ *Наш језик XI/3–4*. 1961. 69–80.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Стилске фигуре у светлу језичких анализа.“ *Наш језик* књ. XVI, св. 4. 1967. 218–235.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Шта даје за проучавање глаголске семантике чиста (граматичка) перфектизација путем префиксације.“ *Наш језик*, књ. 16. св. 3. 1967. 119–126.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „Прилошке речи посматране кроз феномен антонимије.“ *Јужнословенски филолог XLV*, 1989. 1–26.
- ГРИЦКАТ, Ирена. „О неким особеностима деминуције.“ *Јужнословенски филолог LI*. 1995. 1–30.
- ГРКОВИЋ-МЕЉОР, Јасмина. *Пиџања из сџарословенске синџаксе и лексике*, Лингвистичке свеске 1, Нови Сад: Филозофски факултет, 2001.
- ГРКОВИЋ-МЕЉОР, Јасмина. *Сџиси из исџоријске лингвистџике*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2007.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Критеријуми за одређивање фразеологизама у рјечницима савременог српскохрватског језика. *Лексикографија и лексикологија*. Зборник радова. Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српскохрватски језик, 1984. 53–67.

- ДЛС: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*. Зборник радова. Нови Сад – Београд: САНУ, Матица српска, Институт за српски језик САНУ, 2002.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику, твораба и семантичка анализа*. Библиотека Јужнословенског филолога, нова серија, књ. 18, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2001.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна 2004. Твораба речи и концептуализација емоција. *Славистика*. књ. VIII, 2004. 120–127.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „Испитивање концептуализације љутње“. *Когнитивнолингвистичка проучавања српског језика*. Уредник П. Пипер, Београд: Српска академија наука и уметности, 2006. 97–121.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна 2006. „Концептуализација туге у српском језику“. *Српски језик* IX/1–2, 2006. 309–325.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике, 2007.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „О културно стереотипним појмовима у српском језику“. У: *Српски као сирани језик у теорији и пракси*, зборник радова, Београд: Филолошки факултет, 2007.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „О једној методи за испитивање утицаја културних и друштвених промена на значење речи“. У: *Семантичка проучавања српског језика*; Београд: Српска академија наука и уметности, 2008.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. „Иновације у творби речи у словенским језицима“. 11 заседање Комисије за творбу речи Међународног славистичког комитета, *Јужнословенски филолог* LXV, 2009, 461–468.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2010.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна. *Лексикологија и граматица у школи*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије, 2012.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Рајна (ур.). *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, колективна монографија. Београд: Филолошки факултет, 2014.
- ДРАЖИЋ, Јасмина. *Минималне лексичке и граматицке структуре у српском као сирани језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2008.
- ДРАЖИЋ, Јасмина. *Лексичке и граматицке колокације у српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2014.
- ДРАЖИЋ, Јасмина и др. *Теме језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију, зборник у часопису Љубани Субојини*. Уредници: Јасмина Дражић, Исидора Бјелаковић, Дејан Средојевић. Нови Сад: Филозофски факултет, 2016.
- ЖУГИЋ, Радмила. „Придеви који се односе на човекове особине у говору околине Лебана.“ *Јужнословенски филолог* LIII, 1997. 135–145.
- ИВИЋ, Милка. „О проблему падежне системе у вези са савременим схватањима у лингвистичкој науци.“ *Јужнословенски филолог* XX. 1954. 191–211.
- ИВИЋ, Милка. „Лингвистика у овим садашњим, седамдесетим годинама.“ *Лейпцигска Мајиница српске*, год. CLI. књ. 416. св. 6, 1975. 827–832.

- ЈЕРКОВИЋ, Јован (ур.). *Лексикографија и лексикологија*. Зборник радова. Нови Сад – Београд: Матица српска, Институт за српскохрватски језик. 1984.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан. *Деминутивне и аугментивне именице у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2010.
- ЈОВАНОВИЋ, Владан. *Српска војна лексика и терминологија*, Београд, Институт за српски језик САНУ, 2016.
- ЈОШИЋ, Неђо. *Вођарска лексика и терминологија у српском језику*; Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016.
- КАРАУЛОВ, Ю. Н. 1976. *Общая и русская идеография*, Москва, 1976.
- КАРАУЛОВ, Ю. Н. *Русский язык и языковая личность*, Москва: Наука, 1987.
- КАРАУЛОВ, Ю. Н. 1993. *Ассоциативная грамматика русского языка*, Москва, 1993.
- КЛАЈН, Иван. „Лексика.“ *Српски језик на крају века*. Редактор М. Радовановић. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности. Службени гласник, 1996.
- КЛАЈН, Иван и Милан ШИПКА. *Велики речник сјраних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј, 2007.
- КЛИКОВАЦ, Душка. „О значењу српског глаголског префикса *раз-* (когнитивнолингвистички приступ).“ *Наш језик* XXXII, 3–4, 1998. 153–167.
- КЛИКОВАЦ, Душка. „О различитим врстама префиксалног значења: лексичко и творбено значење глаголског префикса *раз-*.“ *Дескриптивна лексикографија сјандардног језика и њене теоријске основе*. Нови Сад – Београд: Српска академија наука и уметности. Матица српска. Институт за српски језик САНУ, 2002, 185–195.
- КЛИКОВАЦ, Душка. *Метафоре у мишљењу и језику*. Београд: XX век, 2004.
- КОМАДИНИЋ, Гордана. *Ткачка лексика Драгачева*. Београд: Научна књига, 1992.
- КОПРИВИЦА, Верица. *Творба именица од њридева у чешком и српском језику*. Београд: Филолошки факултет, 2006.
- КОСОВСКИЙ, Б. И. *Общее языкознание. Учение о слове и словарном составе языка*, Минск: Вышэйшая школа, 1974.
- КОСТИЋ-ГОЛУБИЧИЋ, Мирјана. „Међујезички хомоними у настави пољског језика на београдској полонистици.“ *Зборник радова*. Београд: Катедра за славистику Филолошког факултета; Славистичко друштво Србије, 1996.
- КУЗНЕЦОВА, Э. В. *Лексикология русского языка*. Москва: Высшая школа, 1982.
- ЛАЛЕВИЋ, Миодраг. *Синоними и сродне речи српскохрватског језика*. Фототипско издање, Београд: Нолит, 2004.
- МАРКОВИЋ, Јордана. *Јужноморавска њовђарска лексика*, Ниш: Филозофски факултет, 1997.
- МАРКОВИЋ, Јордана. *Ткачка лексика југоисточне Србије*. Ниш: Филозофски факултет, 2006.
- МИЛАНОВИЋ, Александар. „Статус појма и термина лексички архаизам у србистици“, НССВД, књ. 35/1, 2006, 293–305.
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. *Музички жаргон младих и Молодежный музыкальный сленг*, компаративни поглед, Београд, 2012: Етнографски институт САНУ.

- МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ, Драгана. *Глаголско-именичке фразеолошке синџагме*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета, 1987.
- МРШЕВИЋ-РАДОВИЋ, Драгана. *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик, 2008.
- МСЦ 1982: *Лексичка и грамаиичка синонимија у српскохрватском језику*. Зборник радова. *Научни сасијанак славистиа у Вукове дане* 12/1, Београд. 1982.
- МСЦ 1992: *Лексичко-семантиички сисџем српскохрватског језика*. Зборник радова. Научни састанак слависта у Вукове дане 22/2, Београд. 1992.
- НЕДЕЉКОВ, Љиљана. „Проблем вишечланих лексема у лексиикографској пракси.“ *Дескрипџивна лексикографија сџандардног језика и њене џеоријске основе*. Нови Сад – Београд, 2002. 243–251.
- НЕДЕЉКОВ, Љиљана. *Архаична џчеларска лексика у Војводини*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2009.
- НИКИТОВИЋ, Зорица. *Сложенице у оригиналним српскословенским дјелима сакралног карактера*. Бања Лука: Филолошки факултет, 2014.
- НИКОЛИЋ, Мирослав. *Обраиини речник српскога језика*, Београд: Матица српска. Институт за српски језик Српске академије наука и уметности. Палчић, 2000.
- ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. *Мали српски фразеолошки речник*. Београд: Алма, 2007.
- ОТАШЕВИЋ, Ђорђе. *Нове речи и значења у српском језику*. Београд: Алма, 2008.
- ПАВЛОВИЋ, Миливој. „Значење придева с наставком -аст и његових варијаната.“ *Наш језик* IV/1–2, 1953, 9–24; IV/3–4, 1953, 99–114; IV/5–8; 1953, 175–195.
- ПАВЛОВИЋ, Миливој. „Апстрактне именице с наставком -осџи.“ *Наш језик* IV/9–10, 1953. 296–307.
- ПЕШИКАН, Митар. *Наш књижевни језик на сџо година џослије Вука*, Београд: Библиотека Друштва за српскохрватски језик и књижевност СРС, 1970.
- ПЕТРОВИЋ, Снежана. *Турџизми у српском џризренском говору*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012.
- ПИПЕР, Предраг. *Заменички џрилози у српскохрватском, руском и џолском језику (семантиичка сџудија)*. Библиотека Јужнословенског филолога, Београд: Институт за српскохрватски језик САНУ, 1988.
- ПИПЕР, Предраг. *Језик и џросџор*, Београд: XX век, 1997.
- ПИПЕР, Предраг, Рајна Драгићевић, Марија Стефановић. *Асоџијатџивни речник српскога језика*. Прва књига – од стимулуса ка реакџији. Београд: Београдска књига. Филолошки факултет. Службени лист СЦГ, 2005.
- ПИПЕР, Предраг (ур.). *Когниџивнолингвистичка џроучавања српског језика*, Београд: Српска академија наука и уметности, 2006.
- ПИПЕР, Предраг. „О когнитивнолингвистичким и сродно усмереним проучавањама српског језика.“ *Когниџивнолингвистичка џроучавања српског језика*, Београд: Српска академија наука и уметности, 2006. 9–47.
- ПЛАНКОШ, Јудита (ур.). *О лексичким џозајмњеницама*, зборник радова, Суботица – Београд: Градска библиотека Суботица, Институт за српски језик САНУ. 1996.
- ПОЛОВИНА, Весна. *Лексичко-семантиичка кохезија у разговорном језику*. Београд: Филолошки факултет, 1987.

- Половина, Весна. *Прилози за когнитивну лингвистику*, Београд: Филолошки факултет, 1996.
- Поповић, Љубомир. „Полисемичност лексема као један од проблема интерфејса синтаксе и речника.“ *Научни састајак слависти у Вукове дане* 35/1, 2006, 25–41.
- Поповић, Људмила. *Језичка слика сиварности. Когнитивни аспекти контрастивне анализе*. Београд: Филолошки факултет, 2008.
- Прћић, Твртко. „Лексичко значење између семантичке непотпуности и прагматичког употпуњења. Семантичка истраживања српског језика, уредници М. Радовановић и П. Пипер, Београд: Српска академија наука и уметности, 2008.
- Радић-Дугоњић, Милена. *Међујезички хомоними и пароними у руском и српскохрватском језику*. Горњи Милановац: Дечије новине, 1991.
- Радић-Дугоњић, Милена. „Идеографска класификација руско-српских међујезичких паронима.“ *Реч. Смисао. Сазнање (студија из лексичке семантике)*. Београд: Филолошки факултет, 1999. 79–86.
- Радић-Дугоњић, Милена. „Концептуална анализа имена срце у руском и српском језику.“ *Реч. Смисао. Сазнање (студија из лексичке семантике)*. Београд: Филолошки факултет, 1999. 204–211.
- Радовановић, Милорад и Предраг Пипер (ур). *Семантичка истраживања српског језика*. Београд: САНУ, 2008.
- Радовић-Тешић, Милица. „Архаизми и њихова обрада у Речнику САНУ.“ *Лексикографија и лексикологија*. Уредник: Драго Ђупић. Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за српскохрватски језик, Матица српска, Филолошки факултет. 1982. 257–263.
- Радовић-Тешић Милица. *Сречима и речником*, Београд: Учитељски факултет, 2009.
- Расулић, Катарина. *Језик и ипосторно искуство. Концептуализација вертикалне димензије у енглеском и српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет, 2004.
- Ристић, Стана и Милана Радић-Дугоњић. *Реч. Смисао. Сазнање*. Београд: Филолошки факултет, 1999.
- Ристић, Стана. *Експресивна лексика у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ, Монографије 1, 2004.
- Ристић, Стана. „Концепт емоције *сџида* у српском језику.“ *Когнитивнولينгвистичка истраживања српског језика*, уредник П. Пипер, Београд: Српска академија наука и уметности, 2006. 261–283.
- Ристић, Стана. *Раслојеност лексике српског језика и лексичка норма*. Београд: Институт за српски језик, 2006.
- Ристић, Стана. „Лексичкосемантичке карактеристике асоцијата у асоцијативном пољу прилога степена и скупности у српском, руском и бугарском језику.“ *Семантичка истраживања српског језика*. Београд: Српска академија наука и уметности. 2008. 317–337.
- Ристић, Стана. *Модификација значења и лексички модификациони у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2009.

- Ристић, Стана. *О речима у српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2012.
- Ристић, Стана. *Грамађички и когнитивни аспекти лексичког значења*, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2015.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*. I–VI. Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. 1–19. Београд: Српска академија наука и уметности, 1959–.
- Ружић, Владислава и Слободан Павловић. *Лексикологија. Ономастика. Синтакса, зборник у част Гордана Вуковић*, Нови Сад, Филозофски факултет, 2011.
- Савић, Виктор. *Српскословенски ређник јеванђеља. Огледна свеска*, уредник Гордана Јовановић, Београд: Институт за српски језик САНУ, 2007.
- СТЕФАНОВИЋ, Марија. *Језичка слика породице у руском и српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2012.
- СТИЛОВИЋ, Рада. *Речник Васојевића*, Београд: Чигоја, 2014.
- СДР 1. *Семантичко-деривациони речник*. Свеска 1: човек – делови тела, редакторке: Даринка Гортан-Премк, Вера Васић, Љиљана Недељков, Нови Сад: Филозофски факултет. 2003.
- СДР 2. *Семантичко-деривациони речник*. Свеска 2: човек – унутрашњи органи и ткива, психофизиолошка стања и радње, психофизичке особине, сродство, редакторке: Д. Гортан-Премк, В. Васић и Р. Драгићевић, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику. 2006.
- СТАНКОВИЋ, Богољуб. *Лексикографски огледи*. Београд: Славистичко друштво Србије. 1999.
- ТОШИЋ, Борисав. *Пароними у настави руске лексике*. Сарајево: Свјетлост. 1985.
- ЋУПИЋ, Драго (ур.). *Лексикографија и лексикологија*. Зборник реферата. Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за српскохрватски језик, Институт за јужнословенске језике Филозофског факултета у Новом Саду, Матица српска, Филолошки факултет у Београду. 1982.
- ФОМИНА, М. И. *Лексика современног руског језика*. Москва: Высшая школа. 1973.
- ХЛЕБЕЦ, Борис. *Српско-енглески речник лажних њарова*. Београд: Требник. 1997.
- ХЛЕБЕЦ, Борис. „Колокацијска метода семантичке анализе (на примеру именице *јажња*).“ *Семантичка проучавања српског језика*. Уредници: М. Радовановић и П. Пипер, Београд: Српска академија наука и уметности. 2008. 65–81.
- ЦВЕТКОВИЋ, Катарина. „Метафоричка концептуализација: анализа глагола визуелне перцепције.“ *Језик, друштво, сазнање*. Професору Ранку Бугарском од његових студената. Београд: Филолошки факултет. 2003. 197–215.
- ШИПКА, Данко. *Лексичка хомонимија на њримјеру савременог српскохрватског стандардног језика*. Сарајево: Институт за језик и књижевност. 1990.
- ШИПКА, Данко. „Симетрија и асиметрија у антонимским релацијама.“ *Наш језик XXVIII/4–5*, 1990. 295–302.
- ШИПКА, Данко. *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад: Матица српска. 1998.

- ШМЕЛЕВ, Д. Н. *Проблемы семантического анализа лексики (на материале русского языка)*, Москва: Издательство „Наука“. 1973.
- ШМЕЛЕВ, Д. Н. *Современный русский язык, Лексика*, Москва: Просвещение. 1977.
- ШТАСНИ, Гордана. *Речи о човеку*, Нови Сад: Филозофски факултет, 2013.
- ALANOVIĆ, Milivoje i dr. *Leksika. Gramatika. Diskurs*. Zbornik u čast Veri Vasić, urednici: Milivoje Alanović, Jasmina Dražić, Gordana Štasni, Gordana Štrbac, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2014.
- BATISTIĆ, Tatjana. „O komponentnoj analizi leksičkog značenja.“ *Leksikografija u leksikologija*, zbornik referata, odgovorni urednik Драго Ђупић, Београд – Нови Сад: САНУ, Институт за српскохрватски језик, Филозофски факултет у Новом Саду, Филолошки факултет у Београду. 1982. 9–15.
- DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „Leksička semantika.“ *Lingvistika Milke Ivić*, urednici P. Piper i M. Radovanović, Beograd: XX vek. 2008. 233–255.
- DRAGIĆEVIĆ, Rajna. „Leksička semantika u srbistici krajem 20. i početkom 21. veka.“ *Srpska lingvistika. Serbische Linguistik, Eine Bestandsaufnahme*, herausgegeben von Christian Voß und Biljana Golubović, München – Berlin, 2010: Verlag Otto Sagner. 15–33.
- HLEBEC, Boris. *English Semantics*. Beograd: Čigoja štampa. 2007.
- IVIĆ, Milka. „Strukturalizam i lingvistika.“ *Filosofija*, god. XVI, br. 4, 1972. 33–44.
- IVIĆ, Milka. „Današnji razvojni nivo lingvistike i praktične implikacije.“ *Savremeno obrazovanje*, god. IX, br. 1–2, 1973. 19–26.
- IVIĆ, Milka. *Pravci u lingvistici I, II*. Beograd: XX vek. 2001.
- KLIKOVAČ, Duška. *Semantika predloga. Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet. 2000.
- KLIKOVAČ, Duška. *Jezik i moć*. Beograd: XX vek, 2008.
- LIPKA, Leonhard. *An Outline of English Lexicology*. Second edition. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1992.
- PAVLOVIĆ, Milivoj. *Le language enfantin*. Paris, 1920.
- POPOVIĆ, Mihailo. *Reči francuskog porekla u srpskom jeziku*. Beograd: Zavod za udžbenike. 2005.
- PRČIĆ, Tvrtko. *Engleski u srpskom*, Novi Sad: Zmaj. 2005.
- PRČIĆ, Tvrtko. 2008. *Semantika i pragmatika reči*. Novi Sad: Zmaj. 2008.
- SAVIĆ, Svenka. *Diskurs analiza*. Novi Sad: Novosadski univerzitet. 1992.
- SAMARDŽIĆ, Mila. *Pogled na reči*, Beograd: Filološki fakultet. 2011.

Райна М. Драгичевич

СЕРБСКАЯ ЛЕКСИКОЛОГИЯ СЕГОДНЯ:
АКТУАЛЬНОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Резюме

В начале 21 века сербская лексикология находится одновременно под влиянием славистической (прежде всего русской) и англосаксонской семантики. В работах сербских лексикологов были использованы различные семантические теории. В семидесятые годы 20 века ведущей теорией являлся компонентный анализ, а с девяностых годов 20 века на сербскую лексикологию влияет когнитивная лингвистика.

Увеличивается количество междисциплинарных исследований, в которых лингвистика переплетается с психологией, коммуникологией, социологией. Лексикология часто переплетается и с синтаксисом, словообразованием, морфологией, стилистикой и т.д. На определенные семантические исследования влияет прагматика.

В зависимости от объекта анализа и применяемой теории, используются разнообразные методы, в том числе коллокационный, ассоциативный, а также различные виды синтаксических теорий.

Фокусом семантических исследований является семантика слов, реже значения морфем или предложений. Будущее сербской лексикологии лежит в развитии междисциплинарного подхода, а также в ее связях с другими лингвистическими и нелингвистическими науками.

Ключевые слова: лексикология, семантика, сербский язык.

Rajna M. Dragičević

SERBIAN LEXICOLOGY TODAY:
CURRENT ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES

Summary

At the turn of 21st century Serbian lexicology is under the influence of the Slavic (predominantly Russian) and Anglo-Saxon semanticists. Different semantic theories are used in language analyses in Serbian papers. Since the 1970s componential analysis had been a leading theory, but as of the 1990s Serbian lexicology has come under the influence of cognitive linguistics.

There are more and more interdisciplinary investigations where linguistics is interwoven with psychology, communicology, and sociology. Often, lexicology is interwoven with other linguistic disciplines, such as syntax, word formation, morphology, stylistics, etc. Recently, some semantic studies have been conducted from the pragmatic viewpoint.

Depending on the object of the analysis and the theory chosen, different research methods are used, such as collocational, associative, and additionally, various types of syntactic and semantic approaches are taken.

The focus of interest is semantics of words, and less frequent of morphemes or sentences. The future of Serbian lexicology lies in promoting an interdisciplinary approach, and its relation with other linguistic disciplines and other nonlinguistic sciences.

Keywords: lexicology, semantics, Serbian language.